

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Liber quartus: Ad Ser. Sulpicium

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

EPISTOLARUM LIBER QUARTVS

AD SER. SULPICIUM.

ARG. De statu Reip. mutato Caesaris & Pompeji discordiis.

A JUS Trebatiis, familiaris meus, ad me scripsit, te ex te quaesisse, quibus in locis essem: molestusque te ferre, quod me propter valitudinem tuam, cum ad urbem accessissem, non vidisses: & hoc tempore velle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Utinam, Servi, salvis rebus, (sic enim est dicendum) colloqui potuissemus inter nos, profecto aliquod opis occidenti reip. tulissemus. Cognotam enim jam absens, te hanc mala multo ante providentem, defensorem pacis, & in consulatu tuo, & post consulatum fuisse. Ego autem cum consilium tuum probarem, & idem ipse sentirem, nihil proficiebam. Serò enim veneram: solus eram: rudis (etsi videbar) in causa: incidit in hominum pugnantium cupidorum insanias. Nunc, quoniam nihil jam videbimur opulari posse reip. si quid est, in quo nobismetipsis consulere possimus, non ut aliquid ex pristino statu nostro retineamus, sed ut quam honestissime me lugeamus: nemo est omnium, quicum potius mihi, quam tecum, communicandum putem. Nec enim clarissimorum virorum, quorum similes esse debemus, exempla: neque doctissimorum quos semper coluisti, praecepta te fugiunt. Atque ipse antea ad te scripsissem, te frustra in senatum sive potius, in conventum senatorum esse venturum, ni veritas essem, ne ejus animum offenderem, qui à me, ut te imitaret, petebat. Cui quidem ego me cum rogaret, ut ad essem in senatu, eadem omnia, quae à te de pace, & de Hispanis dicta sunt, ostendi me esse dicturum. Res vides quomodo se habeat: orbè terrarum, imperiis distributis, ardeat bello: urbem sine legibus, sine judiciis, sine jure, sine fide, relicta in direptionem, & incendiis. Itaque mihi venire in mentem nihil potest, non modò qui sperem: sed vix jam quid audeam optare. Sin autem tibi, homini prudentissimo, videtur utile esse, nos colloqui: quamquam longius etiam cogitabam ab urbe discedere, cujus jam etiam nomen invitus audio, tamen propius accedam. Trebatioque mandavi, ut, si quid tu eum velles ad me mittere, ne recusaret: idque ut facias, velim: aut, si quem tuorum fidelium voles, ad me mitteras: ne aut tibi exire ex urbe: necesse sit, aut mihi accedere. Ego tantum tibi tribuo, quantum mihi fortasse arrogo: ut exploratum habeam, quidquid nos communi sententia statuerimus, id omnes homines probaturos, Vale.

ARG. Pompeji partes Caesarianae se anteposuit.

M. T. C. SER. SULPICIO, S. D.

A D III. Kal. Majas cum essem in Cumanò, accepi tuas litteras: quibus lectis, cognovi, non satis prudenter fecisse Philotimum: qui, cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non venisset, litteras tuas misisset: quas intellexi breviores fuisse, quod eum perlaturum putasses. Sed tamen, postquam litteras tuas legi, Postumia tua me convenit, & Servius noster. His placuit, ut tu in Cumanum venires: quod etiam mecum, ut ad te scriberem, egerunt. Quod meum consilium exquiris: id est tale, ut capere facilius ipse possim, quam alteri dare. Quid enim est, quod audeam suadere tibi, homini summa auctoritate, summaque prudentia? Si quid rectissimum sit, quaerimus: perspicuum est, si quid maxime expediat, obscurum. Sin ii sumus, qui profecto esse debemus, ut nihil arbitremur expedire, nisi quod rectum, honestumque sit: non potest esse dubium, quid faciendum nobis sit. Quod existimas, meam causam conjunctam esse cum tua: cerè similis in utroque, nostrum, cum optimè sentiremus, error fuit. Nam omnia utriusque consilia ad concordiam spectaverunt: qua cum ipsi Caesari nihil esset utilius, gratiam quoque nos inire ab eo, defendenda pace, arbitrabamur. Quantum nos fefellerit, & quem in

locum res deducta sit, vides. Neque solum ea perspicias, quae geruntur, quaeque jam gesta sunt: sed etiam, qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Ergo aut probare oportet ea, quae sunt: aut interesse, etiam si non probes: quorum altera mihi turpis: altera etiam periculosa ratio videtur. Restat, ut discedendum putem. In quo reliqua videtur esse deliberatio, quod consilium in discessu, quae loca sequamur. Omnino cum inferior res nunquam accidit, tum ne deliberatio quidem difficilior. Nihil enim constitui potest, quod non incurrat in magnam aliquam difficultatem. Tu, si videbitur, ita censeo facias: ut si habes jam statutum, quid tibi agendum putes, in quo non sit conjunctum consilium tuum cum meo, supercedeas hoc labore itineris, sin autem est quod mecum communicare velis, ego te expectabo. Tu, quod tuo commodo fiat, quam primum velim, venias, sicut intellexi & Servio, & Postumia placere. Vale.

ARG. Sulpicium consolatur, Achaeia praepositum à Caesare post victum in Pharsalia Pompejum.

M. T. C. SER. SULPICIO, S. D.

V EHEMENTER te esse sollicitum, & in communibus miseriis praecipuo quodam dolore angere, multi ad nos quotidie deferunt. Quod quamquam minimè miror, & meum quodammodo agnosco: doleo tamen, te sapientia praeditum prope singularem, non tuis bonis delectari potius, quam alienis. Me quidem, etsi nemini concedo, qui majorem ex pernicie, & peste rei, molestiam traxerit: tamen multa jam consolantur, maximeque conscientia consiliorum meorum. Multo enim antea, tanquam ex aliqua specula, prospexi tempestatem futuram: neque id solum mea sponte, sed multo etiam magis, monente, & denuntiante te. Etsi enim abfui magnam partem consulatus tui: tamen & absens cognoscebam, quae esset tua in hoc pestifero bello cavendo, & praedicendo sententia: & ipse affui primis temporibus tui consulatus, cum accuratissimè monuisti senatum, collectis omnibus bellis civilibus, ut & illa timerent, quae meminissent: & scirent, cum superiores, nullo tali exemplo antea in rep. cognito, tam crudeles fuissent: quicumque postea temp. oppressisset armis, multo intolerabiliorem futurum. Nam, quod exemplo sit, id etiam jure fieri putant: sed aliquid, atque adeo multa addunt, & afferunt de iugo. Quare meminisse debes, eos, qui auctoritatem, & consilium tuum non sunt secuti, sua stultitia occidisse: cum tua prudentia salvi esse potuissent. Dices: Quid me ista res consolatur in tantis tenebris, & quasi parietinis reip.? Est omnino vix consolabilis dolor: tanta est omnium rerum amissio, & desperatio reconperandi. Sed tamen & Caesar ipse ita de te judicat: & omnes cives sic existimant: quasi si lumen aliquod exstinctis ceteris, elucere sanctitatem & prudentiam, & dignitatem tuam. Haec tibi ad levandas molestias magna esse debent. Quod autem à tuis abes: id eo levius ferendum est, quod eodem tempore à multis & magnis molestiis abes: quas ad te omnes perferberem, nisi vererem, ne ea cognosceres absens, quae quia non vides, mihi videris meliorem esse conditione, quam nos, qui videmus. Haec tamen existimo nostram consolationem rectè adhibitam esse, quoad certior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus levati possent molestiae tuae. Reliqua sunt in te ipso, neque mihi ignota, nec minima solatia, ut quidem ego sentio, multo maxima: quae ego experiens quotidie, sic probò, ut ea mihi salutem afferre videantur. Te autem ab initio aetatis memoria teneo summè omnium doctrinarum studiosum fuisse, omniaque, quae à sapientissimis ad bene vivendum tradita essent, summo studio, curaque didicisse: quae quidem vel optimis rebus & usui, & delectationi esse possent. his vero temporibus habemus aliud nihil, quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter: neque, tali vel

scientiis,

scientia, vel natura præditum, hortabor, ut ad eas te referas
arteis quibus à primis temporibus ætatis studium tuum de-
disti. Tantum dicam, quod te spero approbaturum, me, po-
stea quam illi arti, cui studueram, nihil esse loci neq; in cu-
ria, neq; in foro videre, omnem meam curam, atq; operam
ad philosophiam contulisse. Tuæ scientiæ excellenti, ac sin-
gulari nō multo plus, quàm nostræ, relictum est loci. Quare
nō equidem te moneo: sed mihi ita persuasi, te quōq; in iis-
dem versari rebus, quæ, etiam si minus prodesse, animum
tamen à sollicitudine abducerent. Servius quidem tuus in
omnibus ingenii artibus, in primisque hac, in qua ego me
scripsi acquiescere, ita versatur, ut excellat. A me verò sic di-
ligitur, ut tibi uni concedam, præterea nemini. mihiq; ab eo
gratia refertur: in quo ille existimat, quod facile appareat,
cum me colat, & observet, tibi quoque in eo se facere gra-
tissimum. Vale.

ARG. *Litteras Sulpicii commendat Achæje administrationem à
Sulpicio recusatam probat. De Marcello à Cesare restituta, & senatus
precibus donato scribit. De Sulpicii filio. De rebus urbanis & Cesare.*

M. T. C. S. D. SER. SULPICIO.

Accipio excusationem tuam, qua usus es, cur sæpius ad
me litteras uno exēplo dedisses: sed accipio ex ea par-
te, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum, qui e-
pistolas accipiunt, fieri scribis, ne ad nos perferantur. illam
partē excusationis, qua te scribis orationis paupertate (sic
enim appellas) iisdem verbis epistolas sæpius mittere, nec
nosco, nec probō. Et ego ipse, quem tu per jocum (sic enim
accipio) divitiis orationis habere dicis, me non esse verbo-
rum admodum inopem agnosco: *εργασθε, & x* enim non
neceffe est: sed tamē idē (nec hoc *εργασθε, & x*) facile ce-
do tuorum scriptorum subtilitati, & elegantiz. Consilium
tuum, quo te usum scribis, hoc a Chalcicum negotium non re-
cusavisse, cum semper probavisset, tum multo magis pro-
bavi, lectis tuis proximis litteris. Omnes enim causæ, quas
comemorās, iustissimæ sunt, tuæq; & auctoritate, & prudentia
dignissimæ. Quod aliter cetidisse rem existimas, atq; o-
pinatus sis: id tibi nullo modo assentior. Sed quia tanta per-
turbatio, & confusio est rerum: ita percussa, & prostrata se-
dissimo bello jacent omnia, ut is cuiq; locus, ubi ipse sit, ut
sibi quisq; miserrimus esse videatur: propterea & tui te cō-
siliū pœnetet: & nos, qui domi sumus, tibi beati videmur: at
contra nobis, non tu quidem vacuus molestia, sed præ no-
bis beatus. Atq; hoc ipso melior est tua, quàm nostra, con-
ditio, quod tu, quid doleat, scribere audeas, nos, ne id quidem tu-
to possumus: nec id victoris vitio, quo nihil m. odorsus
sed ipsius victoriz, quæ civilibus bellis semper est insolens.
Uno te vicimus: quod de Marcelli, collega tui, salute paulo
antē, quàm tu, cognovimus: etiam me hercule, quod, quem
admodum ea res ageretur, vidimus. Nam sic fac existimes:
post has miseras, id est, postquam armis disceptari cœptum
est de jure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate.
Nam & ipse Caesar accusata acerbitate Marcelli, (sic enim
appellabat, laudatq; honorificentissimè & æquitate tua, &
prudentia, repente, præter spem dixit, se senatui roganti de
Marcello, ne hominis quidem causa negaturum. Fecerat au-
tem hoc senatus, ut, cum à L. Pisone mentio esset facta de
Marcello, & cum C. Marcellus se ad Cæsaris pedes abjecisset,
cunctus conflureret: & ad Cæsarem supplex accederet.
Noli querere, ita mihi pulcher hic dies vitus est: ut speciem
aliquam videri videre quasi reviviscentis reip. Itaq; cum
omnes ante me rogati gratias Cæsari egissent, præter Vol-
catium (is enim, si eo loco esset, negavit se facturum fuisse)
ego rogatus, mutavi meum consilium. Nam statueram, nō
me hercule inertia, sed desiderio pristinz dignitatis, in per-
petuum tacere. Fregit hoc meum consilium & Cæsaris in-
agnitudo animi, & senatus officium. Itaq; pluribus verbis e-
gi Cæsari gratias: meq; metuo, ne etiam in ceteris rebus ho-
nesto otio privarim: quod erat unum solacium in malis. Sed
tamen, quoniam effugi ejus offensionem, qui fortassis arbi-

traretur, me hanc rēp. non putare, si perpetuo tacerem: mo-
dicè hoc faciam: aut etiam intra modum, ut & illius volun-
tati, & vris studiis serviam. Nam et si à prima ætate me omni
ars, & doctrina liberalis, & maxime philosophia delecta vitæ
tamen hoc studium quotidie ingravescit, credo & ætatis
maturitate ad prudentiam, & his temporum vitii, ut nulla
res alia levare animum molestiis possit. A quo studio te ab-
duci negotiis intelligo ex tuis litteris: sed tamen aliquid jã
noctes te adjuvabunt. Servius tuus, vel potius nosser, suam
me observantia colit: cuius ego cum omni probitate, sum-
maq; virtutem studiis, doctrinaq; delector. Is mecum sæ-
pe de tua mansione, aut decessione communicat. Adhuc in
hac sam sententiâ, nihil ut faciamus, nisi quod maxime Cæ-
sar velle videatur. Res sunt ejusmodi, ut, si Roma sis, nihil,
præter tuos, delectare possit. De reliquis, nihil melius ipso
est. Ceteri & cetera, ejusmodi, ut, si alter unum necesse sit,
audire ea malis, quàm videre. Hoc nostrum consilium no-
bis minime jucundum est, qui te videre cupimus: sed consu-
limus tibi. Vale.

q. ARG. *Consolatur Ciceronem Sulpic. mortuam filiam Terentiam la-
gentem.* SER. SULPICIIUS M. T. CICERONI. S. D.

Postea quàm mihi renuntiatum est de obitu Tulliz, fi-
liæ tuæ, sanè quàm pro eo, ac debui, gratia viter, molesteq;
tuli, comunemq; eam calamitatem existimavi. qui si istic
affuissem; neq; tibi defuissem, coramq; meum dolorem tibi
deklarassem. Esti genus hoc consolationis miserum, atq; a-
cerbum est: propterea quia, per quos ea consieri debet, pro-
pinquos, ac familiaris, id ipsi pari molestia afficiuntur,
neq; sine lacrymis multis id conari possunt: uti magis ipsi
videantur aliorum consolatione indigere, quàm aliis posse
suum officium præstare: tamen quæ in præsentia in mentē
mihi venerunt, de te v. brevi ad te per scribere: non quod ea
te fugere existimem: sed quod forsitan dolore impeditus
minus ea perspicias. Quid est, quod tanto opere te commo-
veat tuus dolor intestinus? cogita, quem admodum adhuc
fortuna nobiscum egerit: ea nobis crepta esse, quæ homini-
bus non minus, quàm liberi, cara esse debent: patriam, ho-
nestatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno in modo
addito, quid ad dolorem adungi potuit: aut qui non in illis
rebus exercitatis animus callere jam debet, atq; omnia mi-
nori existimare? An illius vicem (credo) doles? Quoties in
eam cogitationem necesse est & tu venetis, & nos sæpe in-
cidimus, hisce temporibus non pessime cum iis esse actum,
quibus sine dolore licitum est mortem cum vita cōr. utare?
Quid autem fuit, quod illam hoc tēpore ad vivendum mag-
nopere invitare posset? quæ res quæ spes? quod animi sola-
tium? Ut cum aliquo adolescente primario conjuncta æta-
tem gereret? Licetum est tibi (credo) pro tua dignitate ex
hac juventute generum diligere, eujus fidei liberos tuos te-
ruto committere putares. An ut ea liberos ex se se pararet:
quos cum florentis videret, lætaretur? qui rem à parente
traditam per se tenere possent? honores ordinatim petituri
essent in rep.? in amicorum negotiis libertate sua uti? Quid
horum fuit, quod non prius, quàm datum est, ademptum sit?
At verò malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc pejus
sit, hæc sufferre, & perpeti. Quæ res mihi non mediocrem
consolationem attulit, volo tibi commemorare, si forte eadē
res tibi minuire dolorem possit. Ex Asia rediens, cum
ab Ægina Megaram versus navigarem, cœpi regiones cir-
cum circa prospicere, post me erat Ægina: antè Megara.
dextra Piræus: sinistra Corinthus: quæ oppida quodam
tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata, & diruta an-
te oculos jacent. capi egomet mecum sic cogitare: Hem,
nos homunculi indignamur, si quis nostrum interit, aut
occisus est, quorum vita brevior esse debet, cum uno loco
tor oppidum cadavera projecta jaceant? Visnetu te, Servi,
cohibere, & meminisse, hominem te esse natum? Crede
mihi: cogitatione ea nō mediocriter sum confirmatus.
Hoc idem, si tibi videtur, fac ante oculos tibi proponas.

Modo

Modo uno tempore tot viri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta & deminutio facta est: omnes provincie conquassatae sunt in unius mulierculæ animula si iactura facta est: tanto opere commoveris? quæ si hoc tempore non diem suum obisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit: quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum 2 ad cogitationem tuam avoca: atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illam, quamdiu ei opus fuerit, vixisse, unâ cum rep. fuisse: te patrem suum, prætorem, consulem, augurem vidisse: adolescentibus primariis nuptam fuisse: omnibus bonis probè persunctam esse, cum temp. occideret, vita excessisse. Quid est, quod tu, aut illa, aut illa, quæ fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te oblivisci Ciceronem esse, & eum, qui aliis consuevit præcipere, & dare consilium: neque **IMITARI** malos medicos, qui in alienis morbis proficiunt tenere se medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt: sed potius, 3 quæ aliis tute præcipere soles, tute tibi subijce, atque apud animum propone. **NULLUS DOLOR EST**, quem non longinquitas temporis minuat, ac molliat. Hoc te expectare tempus, tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si qui etiam infens sensus est: qui illius in te amore, pietasque in omnibus suis, hoc certè illa te facere non vult. Da hoc illi mortuæ: da ceteris amicis, ac familiaribus, qui tuo dolore moerent: da patriæ: ut, si qua in re opus sit, opera, & consilio tuo uti possit. Denique, quoniam in eam fortunam devenimus, ut etiam huic rei nobis serviendum sit: noli committere, ut quisquam te putet non tam filiam, quam reip. tempora, & aliorum victoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne videar prudentiæ tuæ dissidere. Quare, si hoc unum proposuero, finem faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrimè te ferre fortunam, magnamque ex ea re te laudem adipisci: fac aliquando intelligamus, adversam quoque te aequè ferre posse, neque id majus, quam debeat, tibi onus videri: ne ex omnibus virtutibus hæc una tibi videatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquillior animo esse cognoro, de iis rebus, quæ hic geruntur, quemadmodum que se provincia habeat, certior faciam. Vale.

A R G. Superiori Epistola Sulpitii respondet.
M. T. C. S. D. S. R. S. U L P I C I O.

E Go vero, Servi, vellem, ut scribis, in meo gravissimo casu assuilles. Quantum enim præsens me adjuvare poteris & consolando, & propè aequè dolendo, facile ex eo intelligo, quod, litteris lectis, aliquantum acquievi. Nam & ea scripsisti, quæ levare luctum possent, & in me consolando, non mediocrem ipse animi dolorem adhibuisti. Servius tamen tuus omnibus officiis, quæ illi tempori tui potuerunt, declaravit, & quanti ipse me faceret, & quam suum talem erga me animum tibi gratum putaret fore: 4 cuius officia, jucundiora scilicet sæpe mihi fuerint:

numquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua solus, & societas panè agri tudinis; sed etiam auctoritas consolatur. Turpe enim esse existimo, me non ita ferre casum meum, ut tu, tali sapientia præditus, ferendum putas. Sed opprimor interdum, & vix resisto dolori, quod ea me solatia deficiunt, quæ ceteris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam & Q. Maximus, qui filium consularem, clarum virum, & magnis rebus gestis, amisit; & L. Paulus, & qui duo septem diebus; & vester Gallus & M. Cato, qui summo ingenio, summa virtute filium perdidit, iis temporibus fuerunt, 6 ut eorum luctum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex rep. consequebantur. Mihi autem, amisit ornamentis, quæ ipse commemoras, quæque eram maximis laboribus adeptus: unum manebat illud solatium, quod ereptum est. Non amicorum negotiis, non reip. procurare impediuntur cogitationes meæ: nihil in foro agere licebat, adspicere curiam non poteram: existimabam, id quod erat, omnes me & industria meæ fructus & fortunæ perdidisse. Sed, cum cogitarem, hæc mihi tecum, & eum quibusdam esse communia: & cum frangerem jam ipse me, cogere; illa ferre toleranter, habebam quod confugerem, ubi conqueſcerem, cuius in sermone, & suavitate omnes curas, doloresque deponerem. Nunc autem, hoc tam gravi vulnere, etiam illa 7 quæ consanuisse videbantur, recrudescunt. Non enim, ut tum me ad rep. moestum domus excipiebat, quæ levaret: sic nunc domo moerens ad temp. confugere possum, ut in ejus bonis acquiescam. Itaque & domo absum & foro, quod nec eum dolorem, quem ad rep. capio, domus jam consolari potest, nec domesticum resp. Quo magis te exopto, teque videre quam primum cupio. 8 Major mihi levatio offerri nulla potest, quam conjunctio consuetudinis, sermonumque nostrorum: quamquam sperabam, tuum adventum (sic enim audiebam) appropinquare. Ego autem eam multis de causis te exopto quam primum videre: tum etiam, ut ante commentemur inter nos, qua ratione nobis tradendum sit hoc tempus: quod est totum ad unius voluntatem accommodandum, & prudentis, & liberalis, & (ut pers. exiſſe videor) nec à me alieni, & tibi amicissimi. Quod cum ita sit, magnæ est tamen deliberationis, quæ ratio sit in eunda nobis non agendi aliquid, sed illius concessu & beneficio quietiſſi. Vale.

A R G. Marcellum (consilii accipitem victo Pompejo.) hortatur ut omnibus aliis consiliis postpositis, à Casare veniam petat, & Romam redeat.

M. T. C. S. D. M. M. A R C E L L O.

E T s i eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam: tuo: tamen & amicitia nostræ vetustas, & tua summa erga me benivolentia, quæ mihi jam

1. Dominatio facta est. Sic rectius alii, ex vetusto codice annotant; extatque hoc in Pal. pr. codice omnium emendatissimo, qui & pro clarissimi representat carissimi quod non absque ratione: quamquam vulgatum malim. Paullò postquam homo nata erat, extatque in omnibus mss. & impressis, Lindebruchtus tamen corrigebat, hoc modo nata erat.

2. Ad cogitationem tuam avoca. Sic Pal. pr. Vict. editio. Pall. tres ad cogitationem tuam avoca. Pal. quart. ad cogitationem tuam avoca. vulgati, quod & ex alio vetustiori libro ad impressionem notavit Egnat. habeturque in Vat.

3. Quæ aliis tute præcipere soles, tute tibi subijce. Sic Pall. quatuor Stev. vulgò ea tibi subijce.

4. Cuius officia jucundiora scilicet sæpe mihi fuerint. Ita editio Vict. ac plerique Pall. nisi quod tert. & Grut. In eundem si sæpe mihi fuerint. duo item Gul. consulti jucundiora licet sæpe vulgò fuerint.

5. Qui duo septem diebus. Ita Pall. pr. sec. Stev. Vac. Vict. editio. vulgò duo. Antim vester scripsit auctoritate editionis Victorianæ, Pall. pr. quart. quint. Grut. Stev. Vat. alius noster.

6. Ut eorum luctum ipsorum dignitas consolaretur. Hæc est editio Victorianæ lectio; recepta postea Lamb. Pall. hic omnes correpta sunt

quorum pr. quint. & editio pr. ut eorum tum ipsorum, sec. ut eorum ipsorum, tert. ut eorum tamen ipsorum dignitas, quart. ac Grut. ut eorum cum ipsorum dignitas, vulgò ut eorum ipsorum dignitas, sed ut editio reperit quoque in codice Vaticanæ Bibliothecæ.

7. Quæ consanuisse videbantur, recrudescunt. Ita ex Mediceo Vi. & neque alter quoque Politiani liber, & Vat. omnes tamen Pall. sicut & Grut. ex consanuisse, quod quantum est defendit Man. Mihi tamen space ejus, verulitissimis libris adhaerere, & bonis rationibus præferre hanc libuit. Verulitior enim vulnera peioris conditionis sunt, & aequè adeo de sperare salutis videantur. Cl. Gruteri nostri suspiciones; disputabilibus, ne hisce de rebus aliquid, paucis post diebus. Gifantius in Observariis suis suis Ling. Latine citat eam sanavisse, postquamque vult pro simpliciter.

8. Major mihi levatio offerri nulla potest. Princeps hujus lectionis auctor est Egnat. qui eam oræ primæ editionis adiecit, poruit tamen eadem optimo Vict. in mentem fuisse: imò eam quoque esse codicis Vat. video ex excerptis And. Schorri. sed Pal. pr. o. sicut & Grut. & Stev. ratio, nisi quod præterea Pal. pr. ratio affere nulla potest, quod non dispiciendum videbitur, si quis sagacius indagetur.

jam à pueritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad te, quæ & salutis tue conducere arbitraret, & non aliena esse ducerem à dignitate. Ego eum te esse, qui horum malorum initia multo ante videris, consilium magnificentissimè, atque optimè gesseris, præclare meministi: sed idem etiam illa vidi, neque te consilium civilis belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeji, nec genus exercitus, probare, & semperque summè diffidere. Qua in sententia, me quoque fuisse, memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu multum interfuisti rebus gerendis: & ego id semper egi, ne interessem. Non enim iis rebus pugnabamus, quibus valere poteramus, consilio, auctoritate, causa, quæ erant in nobis superiora: sed lacertis, & viribus, quibus pares non eramus. Victi sumus igitur: aut, si vincti dignitas non potest, fracti ceteri, & abjecti. In quo tuum consilium nemo potest non maximè laudare, quòd cum spe vincendi simul abieceris certandi etiam cupiditatem: ostendisti que, sapientem, & bonum civem initia belli civilis invitum suscipere, extrema non libenter persequi. Qui non idem consilium, quòd tu, secuti sunt, eos video in duo genera esse distractos. Aut enim renovare bellum conati sunt, hinc se in Africam contulerunt: aut quemadmodum nos, & victori sese crediderunt. Medium quoddam tuum consilium fuit, qui hoc fortasse humilis animi duceres: illud, pertinacis. Fateor, à plerisque, vel dicam ab omnibus, sapiens tuum consilium: à multis, etiam magni, ac fortis animi iudicatum. Sed habet ista ratio, ut mihi quidem videtur, quandam modum: præsertim cum tibi nihil deesse arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud esse, quòd dubitationem afferret ei, penes quem est potestas, nisi quòd vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid sentiam, nihil attinet dicere: cum appareat, ipse quid fecerim. Sed tamen si jam ita constituis, ut abesse perpetuo males, quàm ea, quæ nolles, videre: tamen id cogitare deberes, ubicumque esses, te fore in ejus ipsius, quem fugeres, potestate: qui si facile passurus esset, te carentem patria, & fortunis tuis, quietè & liberè vivere: cogitandum tibi tamen esset, Romæ & domi tuæ, cuiusmodi res esset: an Mytilenis, aut Rhodi malles vivere. Sed cum ita late pateat ejus potestas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa sit: nonne magis sine periculo domi tuæ esse, quàm cum periculo alienæ? Equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi, atque in patria malle, quàm in externis, atque alienis locis. Hoc idem omnes, qui te diligunt, sentiunt: quorum est magna, pro tuis maximis, clarissimisque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam potest accipere injuriam, quæ futura perpetua sit: propterea quòd neque is, qui tenet tempus, patietur, neque ipsa res, tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri polo. Hi autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere considerem. Hæc te unius sollicitudines unius etiam multæ, & assidue lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, deprecantur: nos cura, & dolore proximi sumus: presibus tardiores, quòd jus audeandi, & cum ipsi deprecatio-

ne eguerimus, non habemus. Gratia tantum possumus quantum victi. Sed tamen consilio, studio, Marcello non defumus. A tuis reliquis non adhibemur: ad omnia parati sumus. Vale.

ARG. Itum Marcellum hortatur ut Romam redeat, M. T. C. S. D. M. MARCELLO.

NE QUIS monere te audeo, præstanti prudentia virum: nec conficinate, maximi animi hominem, & unumque fortissimum: consolari vero aullo modo. Nam si ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio, gratulari magis virtuti debeo, quàm consolari dolorem tuum. Sin te tanta mala, resp. frangunt: non ita abundo ingenio, ut te consolet, cum ipse me non possim. Reliquum est igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam, præstemque, ut ad omnia, quæ tui velint, & ita ad sim præsto, ut me non solum omnia debere tua causa, sed ea quoque, etiam quæ non possim, putem. Illud tamen vel tu me monuisse, vel cenuisse puta, vel propter benivolentiam tacere non potuisse: ut, quòd ego facio, tu quoque animum inducas: si sit aliqua resp. in ea te esse oportere, iudicio hominum, teque principem, necessitate cedentem tempori: sin autem nulla sit, hinc tamen aptissimum esse etiam ad exsulandum locum. Sic enim libertatem sequimur: qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcuque locum, quæ est domestica sede jucundior? Sed mihi crede, etiam is, qui omnia tenet, favet ingenii: nobilitatem verò, & dignitates hominum, quantum ei res, & ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura, quàm statueram. Redeo ego ad unum illud, quæ tuum esse, fore cum tuis, si modo erunt tui: si minus, me certè in omnibus rebus satis nostræ conjunctioni, mori- que facturum. Vale.

ARG. Marcellum etiam atque etiam hortatur ut Romam redeat.

M. T. C. S. D. M. MARCELLO.

ETS I perpaucis antè diebus dederam, Mucio litteras, ad te pluribus verbis scriptas, quæ declaraveram, quo te animo censerem esse oportere. Quod tibi faciendum arbitraret: tamen, cum Theophilus, libertus tuus proficisceretur, cuius ego fidem te, benivolentiamque perpereram, sine meis litteris, ut ad te venire nolui. Iisdem igitur de rebus etiam: hinc etiam hortor, quibus superioribus litteris hortatus sum: ut in ea resp. quæcumque est, quàm primum velis esse. Multa vide bis fortasse, quæ nolis: non plura sanè, quàm audis quotidie. Non est porro tuum, uno sermo oculorum moveri: cum idem illud auribus percipias, quòd etiam majus videri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid, quòd non sentias, ut faciendum, quòd non probes. Primum TEMPORIS, edere, id est, necessitati parere, semper sapientis est habitum. deinde non habet, ut nunc quidem est, id viri re. Dicere fortasse, quæ sentias, non licet: tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt. Is utitur consilio, re suorum quidem, sed suo. Quòd non multo sensus fiet, si is tempus teneret, quem secuti sumus. An, quæ in bello, cum omnium nostrum conjunctum esse periculum suo cerneret, certorum hominum minimè prudentium

1. Semperque summè diffidete.) Parum absque quin recipere con-
fiam iam Guleidm & Gruteri nostri sumas, quandoquidem & eam
ex verbo cod. notant ad eam primæ editionum Baptista Egnartus
videntur de hoc vocabulo nostra crepanda.
2. Victori sese crediderunt.) In ex luyi Victi quod receperunt Lamb.
at Man. restatque item in Vac. nec longe abeunt Pall. quim & Grut. q.
vilitate isti crediderunt. ceteri omnes cum vulgatis, se victor esse cre-
derunt.
3. Cum ipsi deprecationes eguerimus.) Sic est in omnibus Pall. Gr. P. Pec-
ditione omnium vetustissima, neque alter edidit Vict. vulg. deprecia-
tione.
4. Vanusque fortissimus.) Ita Vict. editio, ita Pall. per idem, item ex luyi

quæ ver. cod. adnotat Guleidm unico Pall. plus tribuo quam omnibus
Lamb. vulgò virumque fortissimum.
5. Ut ad sim præsto me non solum omnia debere tuas, sed et quoque etiam
quæ non possim, putem.) Emaculavi hunc locum, in vulgatis male acce-
ptum: ope quoque Pall. Grut. editionum primæ ac Vict. nam ad sim non
in Pall. quatuor. prima editio, ad sim deinde quæ possim nullibi comparant,
cum vulgò sequi ament post tua causa, denique: sua suorum omnium
etiam immisi, accedente quoque Stevvech. cum vulgò omiffum sit.
6. Me tuum esse præsto cum tuis.) Eleganter sic edidit Vict. ex quo ea
lectio in Pall. omn. Grut. Var. Stevv. vulgò me tuum fore cum tuis: in Pal-
lamen quarto, me tuum esse & fore, sed illud & est à sequiore manu.

ARG. P. Nigidio fidam pollicetur exsilii dubia conjectura
e Cesaris animo.

M. T. C. S. D. P. NIGIDIO, FIGVLO.

13 **Q**UAE RENT I mihi jamdiu, quid ad te potissimum scriberem: non modò certa res nulla, sed ne genus quidem litterarum usitatum veniebat in mentem. Unam enim partem, & consuetudinem eorum epistolarum, quibus, secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfecteratque fortuna, ne quid tale scribere possem, aus omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam, & miserum, & his temporibus consentaneum genus litterarum, id quoque deficiebat in: in quo debebat esse aut promissio auxilii alicujus, aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. ipse enim, pari fortuna abjectus, aliorum opibus casus meos sustentabam, saepiusque mihi veniebat in mentem queri, quod ita viverem, quam gaudere, quòd viverem. Quamquam enim nulla me ipsum privatim pepulit insignis injuria: nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultro mihi Cesar detulerit: tamen nihilominus eis conficior curis, ut ipsum, quod maneam in vita, peccare me existimem. ca-reo enim cum familiarissimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut distinxit fuga: tum omnibus amicis; quorum benivolentiam nobis conciliarat per me quondam, te socio, defensa resp. versoque in eorum nautagii, & bonorum direptionibus: nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adiutoribus illud incendium exstinximus: & in qua urbe modò gratia, auctoritate, gloria floramus, in ea nunc iis quidem omnibus creemus. Obtinemus ipsius Cesaris summam erga nos humanitatem. sed ea plus non potest, quam vis, & mutatio omnium rerum, atque temporum. Itaque opibus iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & consuetudo assuefecerat, cum ceteris, & quidem videor, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro, nunc non modò agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut oblectus hominibus, aut etiam fontibus optulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo, & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benignè quidem polliceri possum. Ergo hoc creptum est litterarum genus. Reliquum est, ut consolet, & afferam rationes, quibus te à molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tua, vel alterius consolandi, in te summa est, frumquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quae ab exquisita quadam ratione, & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti, & sapienti homine dignum: quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floravisti, à te flagitent, tu videbis. Ego, quod intelligere, & sentire, quia sum Romae, & quia curo, attendoque, possum: id tibi affirmo, te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere primùm ipsius assitum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. **Q**UO M I N A S familiaris sum, hoc sum ad investigandum curiosior. Quo facilius, quibus est irarum, respondere tristis possit: hoc est adhuc tardior ad te molestia liberandum. Familia res verò ejus, & si quidem, qui illi jucundissimi sunt, mirabiliter de te & loquuntur, &

sentiant. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. etiam illa, quae minimam nunc quidem potest, sed possit necesse est, resp. 3 quae scumque vires habebit, ab iis ipsis, quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primò omiseram. Nam & complectar ejus familiarissimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum sunt: & in ipsius consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi clausit, insinabo: & certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire posse. In hoc toto genere plura faciam, quam scribere audeo. Cetera, quae tibi à multis prompta esse certo scio, à me sunt paratissima. nihil in te familiaris mea est, quod ego meum malim esse, quam tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc scribo parcius, quòd te, & quòd ipse confido, sperare malo esse usurum tuis. Extremum illud est. 4 ut te orem, & obsecrem, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quae ab aliis magnis viris accepisti: sed illa etiam, quae ipse ingenio, studioque peperisti. quae si colliges, & sperabis omnia optimè, & quae accident, qualiacumque erunt, sapienter feres. Sed haec tu melius, vel optimè omnium. Ego, quae pertinere ad te intelligam, studiohissimè omnia, diligentissimeque curabo: tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conservabo. Vale.

ARG. Duabus Epistolis Plancio respondet. Negat se primam dignitatem retinere apud Cesarum. Denupit cum Publiis contra Actum, Terentia dimissa rescribit. Exultantem consolatur operam pollicetur: litteras ab eo press.

M. T. C. S. D. CN. PLANCIO.

B I N A S à te accipi litteras, Corcyrae datas: quam pristinam dignitatem obtinere: alteris dicebas te velle, quae egissem, bene, & feliciter evenire. Ego autem, si dignitas est, bene de republ. sentire, & bonis viris probare quòd sentias: obtineo dignitatem meam. sin autem in eodignitas est, quod sentias, aut te efficere, si possis, aut denique libera oratione defendere: ne vestigium quidem ulum est reliquum nobis dignitatis: agiturque praclarè, si nosmetipsos regere possumus, ut ea, quae partim jam ad-sunt, partim impendent, moderatè feramus: quòd est difficile in ejusmodi bello, cuius exitus ex altera parte cedem ostentat, ex altera setvritem. Quo in periculo non nihil me consolatur, cum recorder, haec me tum vidisse, cum secundas etiam res nostras, non modò adversas pettimestebam: videbam, quanto periculo de jure publico disceptaretur armis. Quibus, si vicissent ii, ad quos ego pacis spe, non belli cupiditate adductus accesseram: tamen intelligebam, & itatorum hominum, & cupidorum, & insolentium, quam crudelis esset futura victoria: sin autem vicisti essent, quantus interitus esset futurus civium, partim amplissimorum, partim etiam optimorum, qui me haec praedicentem, atque optimè consulentem saluti suae, malebant nimium timidum, quam satis prudentem existimari. Quod autem mihi de eo, quod egerim, gratularis: te ita velle certò scio: sed ego tam misero tempore nihil novi consilii cepissem, nisi in reditu meo nihil meliores res domesticas, quam tempubl. offendissem. Quibus enim pro meis immortalibus beneficiis, carissima mea salus, & mea fortuna esse debebant: cum propter eorum scelus mihi

1. Pari fortuna abjectus. Alii affluens. Crumenianus codex abjectus quae si effect quodam ita depressus ac prostratus. Pal. quint. adjetivum. Quid si addidit nam illi plane suis exure ab alienis pendunt opibus.

2. sed etiam videt. Sic est in Stev. ac val. ter. Grut. vulgo sed etiam id ipsum videt. Vat. sed etiam id videt. reliqui id tantum modo amittunt.

3. Quaequeque vires habebit. Sic melius praeca edico, ac Victotii, Vat.

Pall. o. Grut. allas. quaequeque vires.

4. Ut te orem & obsecrem. Ita Vat. ut quoque Vic. ex suis antiquis, in Pall. o. est haec, ac vulgo, nisi quod Grut. & cert. omittant so. paullo post. pro peperisti alii legunt reperisti. Pall. duo postremi; peperisti non inveniunt. Den. que ultimo verbo huius epistolae Pal. primus, castigatus huius & membrum, legunt reperisti.

mihi intra meos parietes tutum, nihil infidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinum fidelitate contra veterem perfidiam, muniendum putavi. Sed de nostris rebus satis, etiam nimium multa. De tuis velim, ut eos sis animo, quo debes esse. id est, ut ne quid tibi precipue timendum putes. Si enim status erit aliquis civitatis: quicumque erit, te omnium periculorum video experem fore. Nam alteros tibi jam placatos esse intelligo: alteros numquam iratos fuisse. De mea aut in te voluntate sic velim iudices, me, quibuscumque rebus opus esse intelligebam: quamquam videam, qui sim hoc tempore, & quid possim: opera tamen & consilio, studio quidem certe, et rei, fama, salutis praesto futurum. Tu velim & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentissime certiozem. Vale.

1. *Rei, fama, salutis.*) Galiel ex vestigiis codicis Stevv. conjectabat rei familiari ac salutis: supra ep. 7. *Habemus etiam rationem rei familiaris exa.* sed non video causam, cur vulgata omnibus mss. patrocinantibus ejici debeat.

2. *Id hoc scieram.*) Vulgò sciebam, sed illud o. Pall. Grut. Stevv. prisca

ARG. *Horatius ut communem fortunam fortiter ferat.*
M. T. C. S. D. C. N. FLANCIO.

Accepi perbreves tuas litteras, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognovi autem id, quod mihi dubium non fuit, nam quam fortiter serres communitis miserias non intellexi: quam me amares, facile perspexi: 2 sed hoc scieram. illud si scissem, ad id meas litteras accommodavissim. Sed tamen etsi antea scripsi, 3 quae existimavi scribi oportere: tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio existimares esse: in magno omnes, sed tamen in communi sumus. Quare non debes aut propriam fortunam, & precipuam postulare, aut communem recusare. Quapropter eo animo finis inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me praestare possum. Vale.

editio ac Viçt. Orsum epistolae mire alternant nostri libri. Pall. sec. *Accepi perbreves tuas epistulas.* Pall. tert. Grut. *Accepit per breves epistulas.*

3. *Qua existimavi scribi oportere.* Ita edidit Victorius, neque aliter est in editione principis, Pall. o. Gruter. Lambinus homo omnium vanissimus ne videatur à Victorio accepisse, in sevit tibi scribis, vulgò si scieram.

M. TVLLII CICERONIS
EPISTOLARUM
AD
FAMILIAREIS
LIBER QUINTVS.
AD
Q. METELLVM, ET ALIOS.

ARG. *Conqueritur Metellus Celer fratrem Metellum Nepotem à Cicerone oppugnatum.*

Q. METELLVS, Q. F. CELER, PROCOS.
S. D. M. T. CICERONI.

I vales, bene est. Existimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, et nec absentem iudicio laesum iri, nec Metellum fratrem ob dictum capite, ac fortunis per te oppugnatum iri, quem si parum pudor ipsius defendebat: debebat vel familiae nostrae dignitas, vel meum studium erga vos, remque publicam, satis sublevare. Nunc video illum circumventum: me desertum, à quibus minimè conveniebat. Itaque in luctu, & squalore sum, qui provinciae, qui exercitui praesum, qui bellum gero. quae quoniam nec ratione, nec majorum nostrum clementia administratis, non e-

rit mirandum, si vos poenitebit. Te tam mobili in me meosque esse animo non sperabam. Me interea nec domesticus dolor, nec cujusquam injuria à republ. abducat. Vale.

ARG. *Respondet epistola superiori Metelli.*

M. T. M. F. C. Q. METELLO Q. F. CELERI,
PROCOS. S. D.

Si tu, exercitusque valetis, bene est. Scribis ad me, te existimasse, pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, numquam te à me iudicio laesum iri. Quod cujusmodi sit, satis intelligere non possum: sed tamen suspicor, ad te esse allatum, me in senatu, cum disputarem, permultos esse, qui republ. à me conservatam dolerent, dixisse: à te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse, ut ea, quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, reciteres. Quod cum dicerem, illud ad junxi:

1. *Nec absentem iudicio laesum iri.* Ita prisca editio ac Victorii: neque aliter quinque Pall. Gruterianus, vulgò, neque me absentem iud.

2. *Nec majorum nostrum clementia administratis.* Sic tres Galiel. libri: sic Pall. pr. tert. Grut. Vatican. quorum consensum non sequi irreligiosum esset, vulgò *administratis.*

1. Quas-